

"Den agrara revolutionen"

"Potaterna, vaccinet och freden" bidrog till en stor folkökning under den första hälften av 1800-talet. Trots en intensiv uppodling räckte maten inte till. Flera år av missväxt följda av nödåren 1868 och 1869 gjorde att många tvingades att emigrera varvid Öland drabbades förhållandevis hårdare än något annat landskap i Sverige. Under dessa tider av svält och elände startade "den agrara revolutionen" som innebar en stor omvälvning inom lantbruket med mekanisering och effektivisering. Störst betydelse kom förordningarna om enskifte och laga skifte att få. Även nya kulturväxter, bl.a. baljväxter, växel-

bruk, stenröjning, utdikning av mossar och våtmarker, förbättrade redskap och konstgödsel kom att bidra till förbättringarna. "Den agrara revolutionens" stora förändringar påverkade förutom landskapet även lantbrukets byggnader.

Skiften, byar och gårdar

Inom jordbruket har det alltid varit viktigt att det funnits regler för hur man på ett enkelt sätt kan avgöra vem som har rätten till jorden. Från medeltiden fram till slutet av 1800-talet fanns i byarna en ägoblandning. Detta innebar att alla bönderna i en by ägde en del i varje åker och i ängen. Utmarken, skogen på fastlandet och alvaren och sjömarkerna på

Öland, var oftast samfällda och nyttjades av alla gemensamt. Under 1700-talet propagerade statsmakten för att ägoblandningen skulle upphöra och att varje gård skulle få sin åkerjord samlad. Två förordningar från första hälften av 1800-talet, enskifte och laga skifte, gjorde denna uppdelning möjlig. Öland skiftades under första hälften av 1800-talet medan Småland skiftades främst under andra halvan av 1800-talet. På fastlandet blev resultatet av dessa skiften att en mängd gårdar flyttades ut från byarna. Trots att vi i Kalmar län har många byar som inte splittrats är fastlandets bebyggelse präglad av laga skiftet och gårdarna ligger spridda i landskapet. På Öland förhåller det sig annorlunda. Här ligger gårdarna kvar i sina medeltida lägen. Anledningarna till att de öländska gårdarna inte flyttades ut ur byarna var flera. Virkesbristen var svår under 1800-talet och uthusen var ofta byggda i sten. Att flytta ett stenhus var inte gjort i en handvändning. Byarna var dessutom belägna mellan åkrarna och alvaren så man hade inte vunnit någon odlingsbar jord om man flyttat gårdarna. En besvärande svag tillgång på friskt vatten i det torra öländska klimatet hade naturligtvis också betydelse. Jord och mark är däremot skiftad på Öland. Av Ölands drygt 300 byar är cirka 200 radbyar. De regelbundna gårdstomterna är utlagda vinkelrätt mot bygatan och ger landskapet en ålderdomlig prägel. Radbyn är från början inte enbart öländsk utan har funnits i hela östra Mellansverige. På fastlandet finns det några få radbyar kvar, bl.a. Drageryd och Hägelåkra i

Vårt läns vanligaste byform är den oreglerade, fritt grupperade klungbyn. Lilla Bråbo, Oskarshamns kommun.